

Kapittel 11

Ragnarok og Kamban forlag: «Enkelte busker og trær må falle for at en sterk skog skal vokse opp»

Hans S. Jacobsen

Til nå har Kamban forlag og tidsskriftet *Ragnarok* blitt nevnt en rekke ganger, og det har blitt omtalt som et Quisling-kritisk, nasjonalsosialistisk miljø som forsøkte å utvikle en annen politisk visjon enn Nasjonal Samling. I en bok om litterære landssvik er det derfor verdt å bruke et helt kapittel på denne forlagsvirksomheten, til tross for at dette primært vil omhandle én person, nemlig Hans Solgaard Jacobsen. Kamban forlag ble startet 2.01.1941, utga 80 bøker under okkupasjonen og var sentrale i å påvirke opinionen i tyskvennlig retning. *Ragnarok* hadde et opplag på 3000, det vil si at det i tillegg til å være en slags rugekasse for nasjonalsosialistiske idéer også nådde ut til en anselig mengde nordmenn. Noe som blir tydelig når man ser på Kambans profil, er deres forsøk på å inkludere spenning, historie og underholdning – det vil si litteratur som ikke i utgangspunktet ble oppfattet som politisk – i en katalog av svært tydelige politiske utgivelser. For eksempel har vi *Stifinnere. Fortellinger for 10–14 års gutter fra bygd og by*, *Fri manns liv. Jaktminner og Jubileumsskrift ved Norsk rottweilerklubbs 10-årsjubileum i 1943* ved siden av *Slik talte Zarathustra* av Nietzsche, og *Brever fra germanske krigsfrivillige og Jødenes krig* av Halldis

Neegård Østbye. Dette kan minne om hva vi i dag er bekymret for som en hybridisering, og såkalt «trolling», hvor det blir vanskelig for et publikum å orientere seg i hva som er alvor og ikke. Hele elleve av forfatterne i denne boka utga bøker på Kamban under okkupasjonen.¹²⁶ *Ragnarok* hadde imidlertid en mer seriøs fremtoning, med en dobbelt vektlegging av politikk og livssynsspørsmål. Der var artikler om nasjonalsosialisme, Grønlandssak og geopolitikk side om side med innlegg om kristendom, kirke, norrøn mytologi og nyhedenskap, som Emberland og Roughthvedt beskriver det (2004, s. 211).

Til tross for at Jacobsen ikke ga ut skjønnlitterære bøker selv, har han blitt inkludert, og det er flere grunner til det. Først og fremst gjelder det hans rolle på det litterære feltet: Som utgiver i Kamban forlag hadde han makt over hva som ble utgitt skjønnlitterært utenfor de store forlagene, og han ble regnet som en autoritet av tyskerne, noe som gjorde at han hadde en sentral rolle i det som ble kjent som bokutrenskningene. Jacobsen fikk i oppdrag av tyskerne å lage lister over hvilke skjønnlitterære forfattere man burde sensurere og forby bøker av, og hvilke bøker.¹²⁷ Et slikt oppdrag fordrer en viss kjennskap til skjønnlitteratur og gir en viss makt over skjønnlitteraturen, om enn en annen enn den skaperne selv har. Den norske Forfatterforening hadde i tida fram til andre verdenskrig også en rekke ledende akademikere, sakprosaforfattere og teater- og litteraturkritikere som medlemmer, uavhengig av om de hadde skrevet noe skjønnlitterært eller ikke, fordi de var relevante aktører i det litterære livet. Deres litteratur på denne tiden var kanskje også mindre spesialisert og mer sammenvevd med annen litteratur.

Et eksempel er historieprofessor og utenriksminister for åra 1935–1940/41, Halvdan Koht. Om det hadde blitt etablert en tilsvarende forfatterforening fra nazistisk hold, slik som de forsøkte seg på internasjonalt (Martin, 2016), så ville Hans S. Jacobsen vært et selvsagt medlem.

I Landssviksaken er også flere forfattere en del av Jacobsens sak, slik som at Kåre Bjørgen vitner. Miljøet han samlet rundt seg med *Ragnarok* som medium, var kjennetegnet av en mer revolusjonær nasjonalsosialisme enn NS ved at

126 Bernhard Balsmo (4), Kåre Bjørgen (4), Lars Hansen (1), Jørgen Haugedal (1), Peter Mun(d)heim (1), Ørnulf Ree (1), Conrad Ruud (1), Hallvard Tveiten (1), Anders Underdal (1), Johan Woll (1) og Herman Harris Aall (1). I tillegg finner vi prominente kulturaktører som Walter Fyrst, Mita Hartmann, Per Imerslund og Eugene Olaussen i utgivelseslistene.

127 Se Biblioteksentralen (1995) for listen over «forbudte bøker».

de avviste kristendommen, markerte tydeligere avstand til frimurerne og «de kunstige jødene» og tok til orde for en rasebasert kulturrevolusjon (Thorsdal, 2017). Miljøet *Ragnarok*-kretsen, som den har blitt kalt, var gode venner og besto også av viktige kulturaktører, slik som forfatteren Per Imerslund, forfatteren Lars Hansen, maleren og Norsk arbeidstjeneste (AT)-aktivisten Stein Barth-Heyerdahl, komponisten og AT-aktivisten Geirr Tveit, reklame- og TV-mann Walter Fyrst, stud. jur. og AT-aktivisten Tor Strand, kunstneren Christian Benneche jr. og kanskje advokaten og NS-grunnleggeren Johan Bernhard Hjort (Emberland, 2003, s. 434). Imerslund, Barth-Heyerdahl og Jacobsen dro alle til Travemünde og benyttet seg av den internasjonale infrastrukturen som nazistene forsøkte å etablere på kulturens domene. Ørskov (2023, s. 207) skriver at de var marginale litterære aktører med lite å tape i sitt hjemmemarked.

HANS SOLGAARD JACOBSEN (1901–1980)

Født: 10.02.1901, Flekkefjord

Litterær produksjon før 1940: To sakprosautgivelser, samt tidsskriftet *Ragnarok*

Medlem av DnF: Nei

Medlem av NS: Ja, høsten 1933–januar 1935¹²⁸, og så fra 28.09.1940¹²⁹

Dom: 8 års tvangsarbeid, Eidsivating lagmannsrett, 08.06.1948

Hans Solgaard Jacobsen ble født i Flekkefjord i 1901, men det var i Moss, hvor faren etablerte et skipsmeglingsfirma, at han vokste opp fra seksårsalderen. Hans farfar var skipsreder, så det lå i familien. Jacobsen var tiltenkt å overta firmaet, og ble etter eksamen artium fra Oslo katedralskole i 1919 sendt til Kiel i Tyskland for å utdanne seg ved Institut für Weltwirtschaft und Seeverkehr innen sosial-økonomi. Som ikke få andre ble Tysklandsoppholdet av avgjørende betydning for Jacobsen. Han fullførte graden cand.oecon. «med utmerket karakter», som vi kan lese i rettsboken, og returnerte til Norge for å avtjene ett år som menig

128 Roughvedt (2015, s. 93).

129 LS-sak, NS-kartoteksopplysning.

stridende i Garden. Han dro så tilbake til Kiel og foreleste ved universitetet, samtidig som han ledet universitetets nordiske avdeling. I 1925 flyttet han videre til USA, hvor han arbeidet ved Fords fabrikk i Detroit i tre år, før han vendte tilbake til Tyskland for å ta doktorgrad i sosialøkonomi. Senere, i 1929, skulle han skrive om Amerika-oppholdet i et 70-siders hefte kalt *Amerikansk industriorganisasion. Fordismen*, som ble utgitt av Studentersamfundets Oplysningsforening i København på dansk. Dette er den første publikasjonen hans som er registrert på Nasjonalbiblioteket. Etter dette er hans redigering av *Ragnarok* fra 1935–1945 oppført, og en slags spesialutgave av *Ragnarok* fra 1939 kalt *Grønland tilbake til Noreg: uttalelser om grønlandspørsmålet*, som blant annet inneholdt en kort tekst av Knut Hamsun. Jacobsen var i det meste en selvutgiver, og han opererte med en rekke pseudonymer, noe som kan ha gjort prosessen litt vanskelig. Av de vi kjenner til, er det mest brukte «Kjartan Kamban» og «Erik Sande», men han signerte også småtekster i *Ragnarok* under «Kringsjø».

Doktorgradsstudiet «Hans S.», som han ble omtalt som, begynte på i 1928 ved universitetet i Berlin. Her ble han kjent med en rekke andre norske studenter, slik som juristen Albert Wiesener, sosiologen Arvid Brodersen og Heljar Mjøen, sønn av raseforskeren Jon Alfred Mjøen, som også var en faglig autoritet, referanse og kontakt for Brodersen i hans sosiologiske arbeider. Det rasehygieniske miljøet rundt Mjøen utøvet betydelig innflytelse i datidens vitenskap (Hoffmann, 2025), og det ble i denne perioden også en del av Jacobsens verdensanskuelse, takket være påvirkningen fra Brodersen (Roughvedt, 2015, s. 93). Hans S. ble regna for å være «ekstrovert, jovial, humoristisk og festglad og utstyrt med en voldsom pondus, energi og handlekraft» (Emberland & Roughvedt, 2004, s. 209), på mange måter en karismatisk skikkelse helt motsatt av Vidkun Quisling og etter hvert en slags nemesis. Han måtte vende tilbake til Norge på grunn av sin fars død for å ta over bedriften. Han meldte seg snarlig inn i Nasjonal Samling høsten 1933 og ble kretsfører i Moss og kandidat til stortingsvalget i oktober. Oppslutningen ble laber, og Jacobsen førte videre sine kampsaker internt i NS, hvor han ønsket å ta partiet i en mer radikal germansk og hedensk retning, men uten særlig oppslutning. Han trakk seg fra NS-vervene sine i løpet av høsten 1934 og meldte seg ut av partiet i januar påfølgende år. Det er på dette tidspunktet han starter *Ragnarok* og samler den tidligere nevnte gjengen rundt seg. De utgjorde en betydelig instans på norsk høyreside i siste halvdel av 30-tallet. Gjennom hans kontakter i Tyskland ble han kjent med Nordische Gesellschaft, et miljø rundt raseforskeren Hans F. K. Günthers, som inkluderte sentrale medlem-

mer i NSDAP, og som også sørget for at Jacobsen ble invitert til deres ukelange partidager i Nürnberg i 1935. Det er regnet at omtrent en halv million var møtt opp for å høre Hitler. Han var en av 400 offisielle gjester fra utlandet og hadde balkongplass til parader og massemøter. Der var han med en annen nordmann, Victor Mogens, som rapporterte for NRK og ABC, Fedrelandslagets avis. Jacobsen omtaler Hitlers tale som «et oratorisk mesterverk». Han hadde vært i Kiel før dette, og der hadde han hatt samtaler med Alfred Rosenberg og lederen for Hitlerjugends riksungdom, Baldur von Schirach, så Jacobsen var i kontakt med Nazi-Tysklands sentrale aktører allerede da. Andre nordmenn som var der, var Adolf Egeberg jr., da leder for NS' pressekontor, og Hans Barth-Heyerdahl, «Barthen», som hadde tatt opp en stilling som foreleser i norrøn kultur og språk i Greifswald. Dette besøket var altså både nettverksbygging innad i det norske miljøet, men de møtte også internasjonale likesinnede fra Frankrike, England, Romania og mer. Det de var vitne til, var en rituell massemønstring som var ment å virke suggererende. I tillegg ble riksdagen samlet, og Nürnberglovene ble vedtatt, hvor de tyske jødene ble fratatt statsborgerskapsrettigheter, samt en rekke andre begrensninger for jødene.

«Mennesket Adolf Hitler», svarer Hans S. på spørsmålet til *Moss Avis'* journalist om hva som gjorde størst inntrykk:

Det heter at den Vårherre gir embede gir han også forstand og at man vokser med opgaven [sic]. Jeg tror nok Hitler har hatt både forstanden i orden og opgaven klar for sig på et tidlig tidspunkt tross alt det vrøvlet som serveres på hjemlige jaktmarker av Scharffenberg, Skavlan, Vold, Lagerqvist og lignende inspirasjonskunstnere. – Hitler har fått en egen verdighet over sig og hans taler virker så kloke og virkelighetsnære at man virkelig forstår den begeistring og hengivelse det tyske folk nærer for sin fører. Ha holdt under partidagen 8–10 taler hvorav jeg hørte 5–6. Den ene virket mer overbevisende enn den annen. Hans siste tale mandag kveld da partidagen var til ende var et oratorisk mesterverk, noe av det flotteste jeg har hørt. Den utløste også en spontan begeistring hos de 3–400 utlendinger som var tilstede [sic]. Endog franskmennene var imponert over det de hørte.¹³⁰

130 *Moss Avis* 03.10.1935, s. 4.

Nürnberglovene kommer han ikke inn på, og han spørres heller ikke.

Etter den tyske okkupasjonens start 09.04.1940 tar kretsen like fullt litt ulike retninger. Hans S. velger å gå inn i NS igjen, ettersom han anså det som sin beste mulighet for å få tilslutning til sine standpunkt. Høsten 1940 fikk han oppdrag, på vegne av Kultur- og folkeopplysningsdepartementet, om å lede et utvalg for å «verne den norske bokheimen». Nok en gang dro han på konferanse i Tyskland, denne gangen sammen med komponisten Geirr Tveit og Per Imerslund. Deretter dro han, på invitasjon fra Heinrich Himmler, til forskningsinstitusjonen *Deutsche Ahnenerbe* i Dahlem, som opererte etter norrøn ideologi og dreiv arkeologiske utgravinger og mer spekulative teoretiske arbeider. Etter dette forfatter han et brev til Lunde som ikke blir sendt, og kommer til den slutning at Lunde er for preget av den kristne «Stavangermentaliteten» til å være en god lagleder på kulturens område (Emberland, 2003, s. 292). I januar 1941 ble Jacobsen ordfører i Moss, og senere fylkesmann i «Aust-Viken», som Østfold het på den tiden. Fra denne virksomheten får han lovord fra en rekke ulike mennesker, og virker ikke til å ha vært så hard på propaganda eller styre. Dette skyldes delvis at han var ideolog og ikke praktisk politiker, og delvis kan det skyldes at han på sett og vis var mot mye av NS' aktiviteter. Samme år ble han formann i Den norske forleggerforeningen, altså kommissarisk sådan ettersom foreningen dermed var nazifisert. Fascinerende nok var Jacobsen nære ved å bli sensurert under okkupasjonen, og det skyldtes at han var anti-kristelig. Da konflikten mellom NS og kirken sto på som verst, utga *Ragnarok* et temanummer om saken, og Fuglesang ville inndra hele nummeret. Dette regnes som en av grunnene til at Quisling nedla forbud mot offentlig omtale av kirkestriden. De ønsket ikke uenigheter, slik som at NS-biskop Ludvig Daae Zwilgmeyer skulle åpent kritisere *Ragnaroks* Tor Strand, og viceversa (Emberland, 2003, s. 303). Hans S' opposisjonsrolle i NS og okkupasjons-Norge var begynt å trøtne. Høsten 1943 var han med på et møte, etter initiativ fra Per Imerslund, med misfornøyde «frontkjempere», der temaet angivelig var å kidnappe Quisling, men dette kom aldri lenger enn dreiebordet. Imerslund døde i desember, og Jacobsen var uansett ikke interessert, ettersom han prioriterte fylkesmannsarbeidet.

I landssviksaken mot ham er det ti tiltalepunkt¹³¹: (1) NS-medlemskap fra 28.09.1940, NS kamporganisasjon (NSKO) og NS hjelpeorganisasjon (NSH), (2) utarbeidelse av lister og forslag i forbindelse med bokutrensning i Norge, (3) omfattende propagandavirksomhet med Kamban og *Ragnarok* og foredrag med mer, (4) forhandlinger om å starte NS-forlag, (5) ordførervirksomheten i Moss i 1941 (1. januar–28. juli) – avskjedigelse av folk pga. politikk, samt økonomisk bevilgning til Den norske legion, (6) meldte seg til Sturmabführer Noot og Den norske legion, men ble kun hjelpedyktig, (7) oppnevnt som formann i Den norske forleggerforeningen i 1941, (8) flere forhold som ordfører (1.12.1941 til okkupasjonens slutt), bl.a. politisering av Politiet, beløp til NS og GSSN mm., (9) Germanske SS Norge -aspirant og støttende medlem og (10) firmaet Jacobsen og Søn A/S – fire punkter, blant annet frivillig spedisjonsarbeidet for «Reichskommissar Abt Technik und Verkehr» og «lasting og lossing» på tyske båter. Dette siste var det økonomisk vinning for Jacobsen å bistå med, i tillegg til at det altså var frivillig og mest sannsynlig også ga ham andre muligheter til maktutøvelse.

Det andre tiltalepunktet er verdt å sitere i full lengde: «I oktober/november 1940 forberedte den tiltalte etter oppdrag fra «minister» Gulbrand Lunde «den bokutrensning som skulle foretas for å rense ut ikke ønskverdig litteratur, såsom marxistisk og grise-litteratur, samt annen ikke-ønskverdig litteratur fra bibliotek, forlag og bokhandel». Foranledningen var dels et krav fra tysk side om at NS-myndighetene skulle forby og besørge beslaglagt alle tyskfiendtlige skrifter, dels NS-myndighetenes eget ønske om å komme anti NS-litteratur og -forfattere til livs, samt endelig NS-myndighetenes ønske om å slå ned på hva de betegnet som «griselitteratur».

Tiltalte utarbeidet to lister, henholdsvis over «forbudte bøker» og «bøker å fjerne» (til sammen ca. 300 bøker), samt forslag til bestemmelser som skulle treffes m.h.t. disse og lignende bøker. Videre utarbeidet han et forslag til «bestemmelse om kontroll av bokutgivelse m.v.»

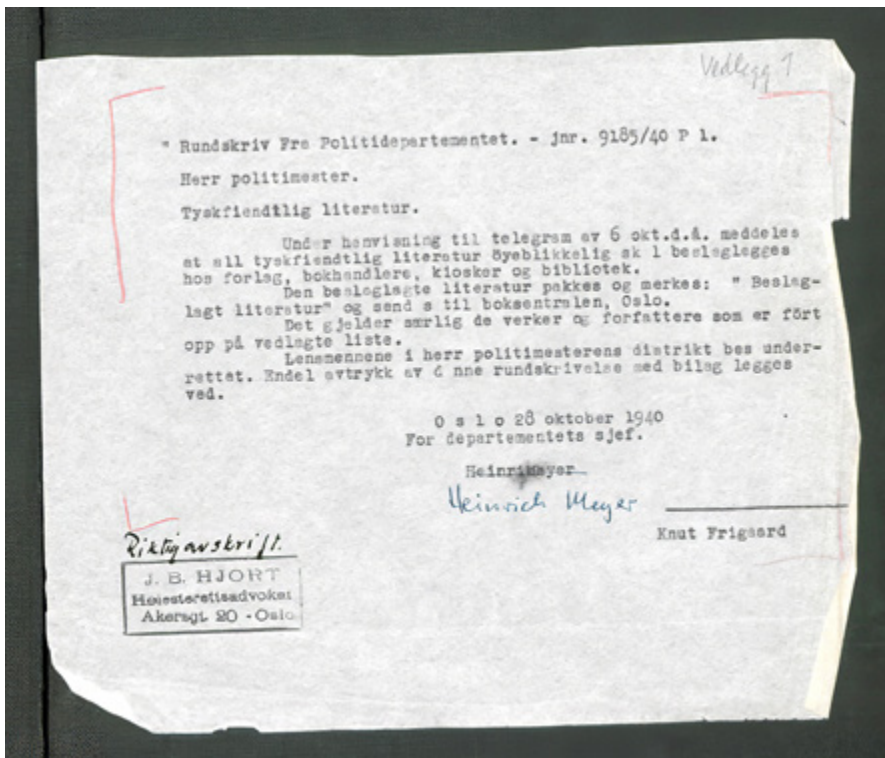
Forslagene fra tiltalte på bøker som burde beslaglegges ble i nov. 1940 oversendt Gulbrand Lunde, som delvis på grunnlag herav utarbeidet den under 17/2–1941 utstedte «Forordning om vern av den norske bokheimen» hvis paragraf 1 bl.a. bestemmer: «Bøker eller andre skrifter som skader den

131 LS-sak, tiltalebeslutning, 11.03.1948.

nasjonale og sosiale fremgangen år det norske folket om dei vert spreidde mellom ålmenta, kan kverrsetjast (beslaglegges) og dragast inn utan vederlag.» Med hjemmel i denne forordning ble så i løpet av 1941 en rekke av de av tiltalte utpekte bøker beslaglagt og delvis inndratt hos bibliotek, forlag og bokhandlere.» Biblioteksentralen ga i 1995 ut et hefte med oversikt over bøker som ble forbudt, kalt *Beslaglagte bøker: liste over de bøker, forfattere og forlag som var forbudt under krigen*, i en serie kalt «Norge i krig 1940–1945». Heftet inneholder samme informasjon som man finner i landssviksaken til Hans S. Jacobsen. Som nevnt inneholder den litteratur som er antifascistisk, skrevet av jøder eller har blitt tilskrevet en kulturradikal eller marxistisk tendens, eller med kritikkverdig seksualmoral. Eksempelvis Arnulf Øverland, Sigurd Hoel og Aksel Sandemose.

Bilde 5

Rundskriv fra Politidepartementet som ligger i Jacobsens landssviksak.

Det var utrenskningsaksjoner mot norske biblioteker og bokhandler i flere runder, men særlig to var av betydning. Den første fant sted i april 1940, da Sicherheitsdienst (SD) og Gestapo raidet norske forlag og bokhandler på grunnlag av ordre som var forberedt før okkupasjonen. Den andre kom i 1941 og ble planlagt i løpet av okkupasjonen av Reichskommissariat, Hauptabteilung für Volksaufklärung und Propaganda, med hjelp fra nordmenn. Denne siste utrenskningsaksjonen ble riktignok også gjennomført av SD og Gestapo. Den første ble gjennomført av tyskerne og var begrenset, mens den andre involverte norsk politi og var langt mer omfattende. Hans S. Jacobsen sto her i en fordelaktig posisjon: Han kunne både utøve innflytelse på hvilke bøker som skulle bort, og samtidig opparbeide en fordelaktig posisjon for bøkene han selv utga og tjene penger på. Kamban utga hele 80 bøker i løpet av okkupasjonen.

Av Kambans 80 utgivelser under okkupasjonen er det 9 som trekkes frem under tiltalepunkt 3: Birger Cranner, Otto Pless, Hans Poll, Wulf Sørensen, Christian Hansen, Willy Bjørneby samt tre samleutgivelser («Zwischen Storting und Downing Street», «I feldt med Finnlands arme» og «Oppbrudd. Brev fra germanske krigsfrivillige»).

Disse forsøkene på å nazifisere norsk bokliv gjennom bibliotek og bokhandel må kanskje sies å være kun delvis vellykkede. En del bøker ble så klart samlet inn og gjemt bort, men få ble destruert, og de ble tatt frem igjen og utlånt etter frigjøringen. I tillegg hadde aksjonene en tydelig symbolsk eller performativ dimensjon: Det ble tydelig vist hvilke bøker som ble ansett for verdige og ikke, og hvilke grep som ble tatt overfor dem som skreiv litteratur oppfattet som tilhørende «fienden». Bibliotekarene viste, så langt vi klarer å dokumentere, mot i forsøk på å legge unna bøker som egentlig skulle «dragast inn», og vi kjenner ingen eksempler på formidling av nazistisk litteratur i bibliotekene under okkupasjonen. Riktignok kjenner vi til bibliotekar Askenrød, som var en del av Kulturtinget, men hennes virksomhet der virker ikke til å ha påvirket aktiviteten i folkebibliotekene.

Hva gjorde du 9. april? Dette blir Jacobsen spurt, likesom alle andre som avhøres i Landssvikoppgjøret. Han befant seg i sitt hjem, oppga han, men la også til at han anså okkupasjonen som en logisk konsekvens av «den politikk som var ført her hjemme». Han meldte seg inn i NS 28.09.1940, ettersom han så det som umulig å endre forholdene, og at «det gjaldt å gjøre det beste ut av en ellers uønsket situasjon». Når det kommer til bokutrenskningen, finner retten at tiltalebeslutningen har en korrekt gjengivelse av forholdene, og at statsadvokaten har

tilkjennegitt at Jacobsen er strafferettslig ansvarlig for å ha bidratt til forordningen av 17.02.1941 («Forordning om vern av den norske bokheimen»). Så legges det til: «I det rettens formann, lagdommen Gulbransen, lagdommer Tessem og domsmann Erling Jensen ikke anser det godtgjort at tiltalte forsto dette, vil han for så vidt bli å frikjenne».¹³² Mer informasjon har vi ikke om rettssakens behandling av Jacobsens medvirkning i bokutrenskningen. *Moss Avis* fulgte saken tett i 1948 og rapporterte ulike aspekter fra saken, deriblant om bokutrenskninga, som de påpeker at tyskerne var i gang med før Jacobsen bisto: «Resultatet av hans arbeide var beslagleggelse av ca. 300 bøker, i det han fikk skåret ned antallet fra 600, og m.h.t. «griselitteraturen» kan det vel ikke være bistand til fienden å rydde vekk litteratur som er egnet til å skade seksualmoralen».¹³³ Dette kan være nyttig å ha med seg i vurderingen av de historiske hendelsene: Sensurvilligheten gjaldt også utenfor NS' rekke og etter deres innflytelsesperiode.

Når det kommer til Kamban forlag, finner retten det bevist at det ble startet for å fremme nasjonalsosialistisk litteratur. Videre finner de det «bevist at forlaget utga en rekke bøker inneholdende propaganda til fordel for fienden og frivillig tok på seg trykningsoppdrag av bøker m.v. for tyskerne, jfr. Tiltalebeslutningen.» De påpeker at forlaget også har utgitt bøker av «skjønnlitterær, kulturell eller kunstnerisk art», men forstår dette som utgitt av «forretningsmessige grunner», uklart på hvilket grunnlag. De konkluderer like fullt med at dette ikke påvirker den nazistiske karakteren til forlaget, og følgelig kan vi tolke det dithen at retten ser disse utgivelsene som i tilstrekkelig grad kompatible med nazistisk tankegods og propaganda til at de kan dømmes for.

«I skjerpene retning» peker retten på at Jacobsen var en voksen mann, «vel utdannet og med god forstand», og at man derfor kunne ha forventet annet av ham, siden han hadde forutsetninger for å forstå egne handlinger og hvilken sammenheng de inngikk i. Særlig er de opptatt av hans propagandavirksomhet, som han stilte til rådighet for fienden: «ikke bare hans rent personlige propaganda som taler og skribent, som bærer et visst preg av tilfällighet, men også – og særlig – hans understøttelse av og medvirkning til propagandaen ved å utgi *Rangarok* og starte og drive Kambans forlag A/S». De finner det faktum at Jacobsen har vært nasjonalsosialist fra før krigen, og dermed interessert av ideelle grunner og

132 LS-sak, s. 26.

133 *Moss Avis* 05.06.1948. Også i L-saken.

ikke personlige, som «formildende». Hans innstilling har vært «nasjonal, og hans hensikter sikkert gode». «Noen partitrell var han ikke», skriver retten.

Som så mange før ham hevdet Jacobsen at han mente at krigen mellom Norge og Tyskland ble avsluttet ved kapitulasjonen. I Høyesteretts behandling av saken understrekes det at selv Nasjonal Samlings ledelse etter 1940 uttrykte at det fortsatt var krig mellom Norge og Tyskland. Jacobsen får altså ikke gehør her. Forsvareren mener Jacobsen burde frifinnes for bokutrenskningsaktiviteten siden dette var etter «tysk pålegg», og at den egentlig ikke var bistand til fienden. Høyesterett finner «ikke at påstanden kan føre frem», ettersom Jacobsen gjorde det frivillig, og at det var både etter tysk tiltak og NS-myndighetenes ønske. Når det kommer til tredje punkt, innvender forsvarerne at den litterære gjennomgangen av Jacobsens tekster og bøkene i Kamban er for overfladisk behandlet. Høyesterett «kan ikke se at retten har gjort noen feil her som kan føre til opphevelse av dommen». Resultatet er at Høyesterett forkaster anken 01.04.1950.

Aktor hadde lagt ned påstand om 12 års tvangsarbeid, men Jacobsen blei til slutt dømt til åtte år av Eidsivating lagmannsrett. Etter soningen blir han skilt fra kona si, gifter seg på nytt og bygger opp en ny bedrift innen skipsmegling. Han var fortsatt av samme oppfatninger som før og startet et nytt forlag, Store bjørn, som i 1966 utga *Quisling – prophet without honor* av Ralph Hewin. Dette ledet til en injuriersak mellom Jacobsen og Sverre Løberg i 1969. I 1980 døde Hans S. 19. november i Oslo.

Oppsummering

Hans S. Jacobsen var en sentral aktør i bok-Norge både før og under okkupasjonen, og litterær i den forstand at han redigerte og utga, og at han i Landssvik-saken blir vurdert som en propaganda-aktør på linje med andre forfattere. Han burde ha visst bedre, og hans «redskaper», ord og evnen til å sette dem sammen, burde ha vært vaktet av ham bedre. Hans strenge straff reflekterer riktignok bredden i hans virke, og det er også en rekke forhold i tiltalen han frikjennes for. Til sammen er det like fullt ingen tvil om at Hans S. Jacobsen er en av de innflytelsesrike som kunne hatt mulighet til å påvirke Norge i en retning det i dag er ubehagelig å tenke på.

